

Розвиток бухгалтерського обліку підтверджує незмінність покладених на нього завдань, а саме, забезпечення об'єктивності фінансово-майнового стану підприємства та узагальнення фінансових результатів. Для оцінки фінансово-майнового стану підприємства необхідна інформація, яку можна отримати з бухгалтерського балансу, який містить інформацію про активи, зобов'язання та власний капітал підприємства. Інформація про ресурси підприємства, які ним контролюються і принесуть економічну вигоду у майбутньому, є надзвичайно корисною, адже вона характеризує можливості створення грошових потоків у майбутньому. Дані про власний капітал необхідні для визначення потреб у фінансових ресурсах в майбутньому та для передбачення розподілу прибутку. Інформація про зобов'язання підприємства допомагає користувачам оцінити здатність його щодо виконання своїх обов'язків перед кредиторами. За даними бухгалтерського балансу оцінюється автономність підприємства, його ліквідність, платоспроможність, кредитоспроможність тощо. Звітність на підприємствах, в організаціях, установах використовується для контролю за виконання проектних завдань, планів, аналізу, формуванням прогнозів, складанням бізнес — планів, тому балансове узагальнення як елемент методу бухгалтерського обліку знайшло широкого застосування в сфері планування, фінансування, аналізу та обліку.

Проблеми обліку й аналізу бухгалтерського балансу підприємства розглянуті в працях провідних вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні положення та практичні рекомендації щодо методики складання та використання бухгалтерського балансу обґрунтовані в працях Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, Ю.А. Вериги, О.М. Ганяйло, Г.Г. Кірейцева, М.В. Кужельного, Н.М. Малюги, Є.В. Мниха, С.О. Олійник, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, Л.К. Сука, Л.В. Чижевської, П.Я. Хомина, В.О. Шевчука, І.Й. Яремка й інших.

Метою написання статті є дослідження економічного значення бухгалтерського балансу як основної форми фінансової звітності та порядку складання бухгалтерського балансу з метою підвищення ефективності його використання у процесі прийняття економічних рішень. Діючий в Україні бухгалтерський баланс призначається не тільки для відображення стану господарських засобів та джерел їх

формування на певну дату, а й для одержання інформації, необхідної для управління діяльністю підприємства, а також для задоволення потреб зовнішніх користувачів – статистичних, податкових, фінансових органів, банків, інвесторів. Відповідно до статті 11 «Загальні вимоги до фінансової звітності» Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. №996-XIV баланс, разом зі звітом про фінансові результати, звітом про рух грошових коштів, звітом про власний капітал та примітками до звітів визнано фінансовою звітністю підприємства. Формування бухгалтерського обліку пройшло тривалий еволюційний шлях. Його зміст і будова змінювались залежно від форм власності, рівня продуктивних сил та розвитку виробничих відносин суспільства. Тому все ХХ сторіччя було присвячено вдосконаленню аналітичності балансу як однієї з форм фінансової звітності. Сьогодні в Україні бухгалтерський баланс базується на даних бухгалтерського обліку як системи суцільного, безперервного, документального відображення фінансово-господарської діяльності підприємства. Баланс підприємства надає зовнішнім і внутрішнім користувачам корисну, повну, правдиву та неупереджену інформацію про майновий і фінансовий стан підприємства, його фінансові результати та ефективність господарювання за звітний період. Таким чином, бухгалтерський баланс є інформаційним джерелом для прийняття управлінських рішень. Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності є правилами, що вироблені теорією і практикою бухгалтерського обліку, є обов'язковими для всіх суб'єктів господарювання при складанні ними фінансової звітності, в тому числі балансу. Оперативне управління господарюючим суб'єктом вимагає достовірних і точних даних про стан і наявність господарських засобів, їх склад і розміщення, а також про джерела їх формування і цільове призначення. Саме таку інформацію, узагальнену і згруповану певним чином, отримують за допомогою бухгалтерського балансу. Звідси випливає, що баланс є синтезом професійних дій фахівців з обліку, рушієм правильного ведення обліку, інструментом визначення економічних, юридичних та господарських відносин підприємства, передумовою для ефективного нормування, поточного та перспективного планування, найважливішим звітним документом. На підставі показників балансу найчастіше проводять оцінку фінансового

стану підприємства за допомогою фінансових коефіцієнтів. За допомогою цього способу вивчаються такі важливі аспекти результатів діяльності підприємства, як фінансовий стан підприємства, його ліквідність, платоспроможність, рентабельність тощо. Головною метою аналізу фінансового стану є своєчасне виявлення та усунення і форм власності, а також представництва іноземних суб'єктів господарювання зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність. Фінансова звітність містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності, рух грошових коштів підприємства та інші показники діяльності за звітний період. Мета, зміст та структура бухгалтерської фінансової звітності регламентується національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку – нормативно-правовими актами, затвердженими Міністерством фінансів України. Вони визначають принципи, процедури обліку та складання фінансової звітності, що не суперечить міжнародним стандартам. Значущість балансу важко переоцінити. Передовсім баланс є зовнішнім відображенням тієї господарської єдності, яка властива кожному підприємству. Діяльність підприємства є багатогранною, складною й динамічною; підприємство не має постійних зовнішніх меж, які б встановлювали реальні рубежі його діяльності та визначали її дійсний зміст. Реалії змальовує тільки баланс, даючи порівняльну грошову оцінку всім економічним, юридичним та адміністративно-господарським відносинам підприємства на кожний даний момент. Тільки баланс дає можливість наочно усвідомити обсяг і зміст виконаної за звітний період роботи. Баланс з особливою чіткістю відображає фінансовий стан підприємства, показуючи, чиї кошти вкладено в підприємство, як їх розміщено, чи є довгострокові позики, чи забезпечено покриття зобов'язань перед кредиторами тощо. Користуючись низкою щорічних балансів, можна чітко уявити собі динаміку економічного розвитку підприємства та його господарської діяльності. Порівнянням точних цифр балансових даних у належній обробці з'ясовують наскільки раціонально й економічно велася на підприємстві робота, якою ціною досягнуто кінцевих результатів, чи достатньо матеріальних запасів, чи надійні дебітори та ін. Наявність своєчасних та правильно складених балансів дає можливість кожному керівникові, обмірковуючи всі позитивні та негативні сторони діяльності підприємства, свідомо вести господарство, пошук внутрішніх резервів та впровадження їх у дію.

Оцінка ліквідності активів підприємства в загальних рисах здійснюється шляхом розрахунку показників, де в чисельнику наводять дані активів за ступенем їх ліквідності (кошти та їх еквіваленти, оборотні активи, необоротні активи), а у знаменнику – дані про поточні зобов'язання підприємства. Оцінка фінансової стійкості (залежності) підприємства здійснюється шляхом зіставлення основних розділів пасиву балансу: власного капіталу і залучених коштів (довгострокових і поточних), тобто знаходження співвідношення між джерелами власних і залучених засобів. Допоміжним є показник частки власного капіталу в активах підприємства. Крім цих характеристик бухгалтерський баланс дає змогу розрахувати вартість власних оборотних активів, що необхідно для здійснення контролю їх використання, та показник ефективності використання активів, що дає оцінку результатам господарської діяльності підприємства. Інформація стосовно економічних ресурсів, контрольованих підприємством і здатності його в минулому змінювати ці ресурси є корисною для визначення спроможності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти у майбутньому. Інформація щодо структури капіталу є корисною при прогнозуванні майбутніх потреб у позиках, при визначенні розподілу майбутніх прибутків та потоків грошових коштів серед власників підприємства, а також при визначенні ймовірності залучення фінансів у майбутньому. Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату для прийняття ефективних економічних рішень. Тобто, для оцінки фінансового стану підприємства необхідна інформація, яку можна отримати з балансу. Баланс, як і інші форми фінансової звітності, повинен задовольняти потреби тих користувачів, які не можуть вимагати звітів, складених з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб. Для того, щоб інформація, яка міститься в балансі, була зрозумілою користувачам, вона повинна відповідати певним якісним характеристикам:

- бути дохідливою і розрахованою на однозначне тлумачення її за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;

- бути доречною, тобто такою, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому;
- бути достовірною, тобто не містити помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності;
- бути порівняльною, тобто надавати можливість користувачам порівнювати інформацію з Балансу за різні періоди та різних підприємств. В Україні баланси підприємства складають за методом — нетто, тобто валюта балансу розраховується за виключенням сум за регулюючими рахунками. Згідно ст. 12 П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Звітність підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду. Для забезпечення порівнянності даних у балансі підприємства наводяться дані на початок і кінець звітного періоду (у квартальних балансах) та на кінець звітного року. Основою для заповнення балансу, тобто формування певної його статті, є бухгалтерські записи про залишки (сальдо) на кінець звітного періоду на синтетичних рахунках і субрахунках 1-6 класів Плану рахунків. Відповідно до Постанови «Про затвердження порядку подання фінансової звітності» затвердженої Кабінетом Міністрів України від 28 лютого 2000 р. №419, підприємства та установи складають місячну, квартальну і річну бухгалтерську звітність, в якій відображають склад майна і джерела його формування. Згідно зі статтею 14 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємства зобов'язані подавати баланс разом з квартальною та річною фінансовою звітністю органам, до сфери управління яких вони відносяться, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, якщо інше не передбачено цим Законом, органам виконавчої влади та іншим користувачам. Баланс підприємств не є комерційною таємницею, крім випадків, передбачених законодавством. Датою подання фінансової звітності для підприємства вважається день фактичної її передачі за належністю, а у разі надсилання її поштою — дата одержання адресатом звітності, зазначена на штампелі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата. У разі, коли дата подання звітності випадає на неробочий день, термін подання переноситься на перший після

вихідного робочий день. Перед складанням річної фінансової звітності обов'язкове проведення інвентаризації активів та зобов'язань підприємства. Підприємства, що мають дочірні підприємства, крім фінансових звітів про власні господарські операції, подають консолідовану фінансову звітність власникам (засновникам) у визначені ними терміни, але не пізніше 45 днів після закінчення звітного кварталу та не пізніше 15 квітня наступного за звітним на формат бухгалтерського балансу та визначає тенденції розвитку бухгалтерського балансу при прийнятті економічних рішень . Прогнозний напрям розвитку бухгалтерського балансу полягає в ускладненні балансового рівняння:

$$A = K + Z,$$

де А – активи, К – капітал, З – зобов'язання у межах його складових (інтелектуальні активи, потенційний капітал і т. д.).

Річна фінансова звітність підприємства містить наступні форми:

- 1) Баланс ф. №1 – це звіт про фінансовий стан підприємства, що відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал;
- 2) Звіт про фінансові результати ф. №2 – форма фінансової звітності що відображає інформацію про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період
- 3) Звіт про рух грошових коштів ф. №3 – відображає надходження і видаток грошових коштів підприємства за звітний період;
- 4) Звіт про власний капітал ф. №4 – містить дані про зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду; Примітки до річної фінансової звітності ф. №5 – це сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію і обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами) .

Висновки. Завершальним етапом бухгалтерського обліку є складання фінансової звітності, яка містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності і рух грошових коштів підприємства за звітний період. Значення фінансової звітності полягає

в тому, що вона є інформаційною базою фінансового аналізу, головною метою якого є вчасне виявлення і усунення недоліків у фінансовій діяльності й знаходження резервів для поліпшення фінансового стану і платоспроможності підприємства. Бухгалтерський баланс — це не просто складова методу бухгалтерського обліку, його елемент; це найважливіший документ бухгалтерської звітності, суттєве джерело інформації для управління, планування, організації виробництва, нормування, аналізу, контролю. Баланс є обліковою категорією, синтезом облікових записів, а тому його треба вміти читати і критично оцінювати з погляду змісту, будови, раціонального використання даних.

Література 1. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник / О.І. Васюта-Беркут, Г. Ф. Шепітко, Н.О. Ромашевська; за заг. ред. В. Б. Захожая. - 2-ге вид., стереотип. - К. : МАУП, 2003. - 176 с.

2. Джога Р.Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах /Р.Т. Джога/ Навч. посібник. — К. : КНЕУ, 2001. — 250 с. 3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV із змінами та доповненнями: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua 4. Кулик В.А. Бухгалтерський баланс та його використання в процесі прийняття економічних рішень на підприємствах АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) /В.А. Кулик. – Київ, 2010. – 22 с. 5. Бухгалтерський облік: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Л. Г. Ловінська, Л. В. Жилкіна, О. М. Голенко та ін. — К. : КНЕУ, 2002. — 370 с. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р., № 87 із змінами та доповненнями: [Електронний ресурс] – Режим доступу.